

Analiza varijanse

PREDAVANJE BR.4

Osnovne ideje

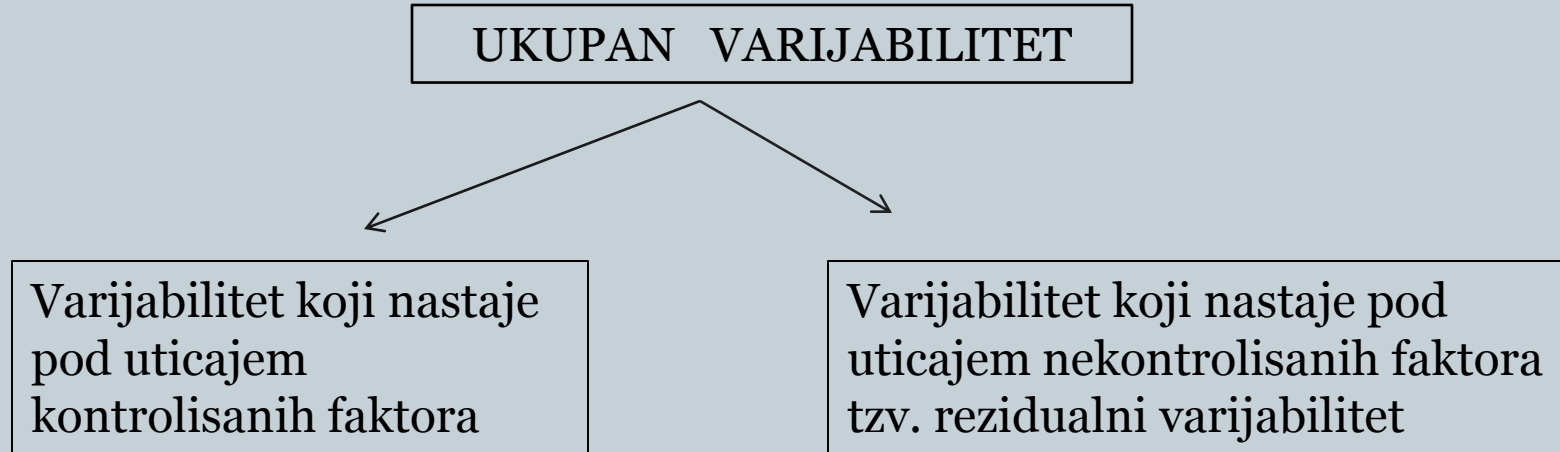

- Osnovne ideje i doprinose ANOVA dao je Fisher
- Kako testirati hipotezu o jednakosti aritmetičkih sredina više od dvije populacije?
- Zašto naziv analiza VARIJANSE kad se testiraju aritmetičke sredine?
- Nije korektno sprovesti testiranje Studentovim t testom sukcesivnom primjenom na različitim parovima aritmetičkih sredina
- Više razloga: veliki broj ponavljanja, ali i povećavanje rizika greške prve vrste.
- Cilj istraživanje uticaja jednog ili više faktora na varijabilitet određene pojave

Sušтина ANOVA

- Razlaganje ukupnog varijableta posmatrane pojave na sastavne komponente (izvore)

- Pravilo je da se ispitivani varijabilitet smatra značajnim ukoliko varijabilitet koji on prouzrokuje značajno premašuje rezidualni varijabilitet.

ANOVA sa jednim faktorom

- Razlaganje ukupnog varijabiliteta:

$$SK_{tot} = SK_{un} + SK_{iz}$$

$$SK_{tot} = \sum (Y - M_{tot})^2$$

$$SK_{un} = \sum (Y_g - M_g)^2$$

$$SK_{iz} = \sum n_g (M_g - M_{tot})^2$$

- Formula za skraćeno računanje varijanse

$$SD^2 = \frac{\sum Y^2 - \frac{(\sum Y)^2}{N}}{N - 1}$$

ANOVA sa jednim faktorom

- Uticaj jednog faktora (sa više nivoa/tretmana) na varijabilitet posmatrane pojave
- Model analize varijanse sa jednim faktorom

$$X_{ij} = \mu + \alpha_i + \varepsilon_{ij}$$

$$\alpha_i = \mu_i - \mu$$

- Efekat i-tog tretmana α_i
- Zajednička ar.sredina μ
- Slučajna greška ε_{ij}
- Opservacija izabrana iz populacije X_{ij}

ANOVA sa jednim faktorom

- Suma kvadrata unutar i između grupa nije dovoljna za ocjenu varijabiliteta
- Prava mjera varijabiliteta je varijansa i dobijamo je kada sume kvadrata podijelimo sa odgovarajućim brojem stepeni slobode

Izvor varijabiliteta	Suma kvadrata odstupanja	Broj stepeni slobode	Ocjena varijanse
Između grupa	SK_{iz}	$SS_{iz} = \sum g - 1$	PK_{iz}
Unutar grupa	SK_{un}	$SS_{un} = N_{tot} - g$	PK_{un}
Ukupno	SK_{tot}	$N_{tot} - 1$	

ANOVA sa jednim faktorom

- Hipoteze:

$$H_0 : \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu$$

$$H_0 : \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \dots = 0$$

- H_1 : aritmetičke sredine bar dva skupa se među sobom razlikuju ili efekat bar jednog tretmana se razlikuje od nule

- Statistika F testa i Snedecorov F raspored

$$F = \frac{PK_{iz}}{PK_{un}}$$

$$F \succ F_{\alpha, v_1, v_2}$$

ANOVA: pretpostavke

1. Normalnost
2. Homogenost varijansi
3. Slučajne greške u prosjeku jednake nuli
4. Slučajne greške su međusobno nezavisne
5. Aditivnost

Preporuka: uzorci da budu iste veličine!

Neparametarska alternativa: Kruskal-Wallis-ov test

Primjer 1

Pretpostavimo da nas interesuje da li postoji statistički značajna razlika u rezultatima između 3 metoda nastave statistike, odnosno da li se metodi nastave međusobno razlikuju po uticaju na uspjeh studenata. Metode nastave klasifikovane su na sljedeći način: A1-standardni način rada, A2-studentima se unaprijed daje materijal za nastavu sa odgovarajućim problemima koji se kasnije raspravljaju na času, a A3-osim dobijenog materijala, studenti imaju priliku da razrađuju primjere na računarima. Slučajnim izborom, formirane su jednake grupe od po 5 studenata. Nastavu u sva tri slučaja izvodi isti Profesor. Rezultati pismenog ispita su dati u narednoj tabeli:

Metod nastave		
A1	A2	A3
35	38	42
25	40	39
38	36	45
26	35	38
36	31	46

Primjer 1

Descriptives

uspjeh

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
1	5	32.00	6.042	2.702	24.50	39.50	25	38
2	5	36.00	3.391	1.517	31.79	40.21	31	40
3	5	42.00	3.536	1.581	37.61	46.39	38	46
Total	15	36.67	5.948	1.536	33.37	39.96	25	46

ANOVA

uspjeh

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	253.333	2	126.667	6.281	.014
Within Groups	242.000	12	20.167		
Total	495.333	14			

Složena ANOVA (sa više faktora)

- Kada postoje indicije da na posmatranu pojavu bitno utiče više faktora
- U dvofaktorskoj ANOVI postoje 3 različite nulte hipoteze (dvije o tzv. glavnim efektima faktora i treća o interakciji)
- Kod nezavisnih rezultata, suma kvadrata između grupa sastoji se iz tri dijela:
  - Variranje među grupama koje pripadaju kategorijama jedne varijable
  - Variranje među grupama koje pripadaju kategorijama druge varijable
  - Interakcija

Primjer 2

Prema jednu nacrtu istraživanja željelo se ispitati odnos intenziteta pušenja i starosne dobi pušača. Posmatrane su 3 grupe pušača starosnih dobi “30 g.”, “40 g.”, “50 g.” prema intenzitetu pušenja u 3 kategorije “jaki pušači”, “slabi pušači” i “nepušači”. Na taj način dobijeno je ukupno 9 grupa ispitanika, u svakoj po troje. Rezultati se nalaze u sljedećoj tabeli:

		Nezavisna varijabla A (starosna dob)		
		30	40	50
Nezavisna varijabla B (pušenje)	Jaki pušači	4	5	7
		5	6	9
		6	10	11
	Slabi pušači	3	2	3
		3	4	5
		6	6	4
	Nepušači	2	5	3
		2	3	6
		5	4	6

Primjer 2

		Nezavisna varijabla A (starosna dob)			
		30g.	40g.	50g.	
Nezavisna varijabla B (pušenje)	Jaki pušači	4	5	7	
		5	6	9	
		6	10	11	
	Suma Y	15	21	27	63
	Suma Y ²	77	161	251	489
	Slabi pušači	3	2	3	
		3	4	5	
		6	6	4	
	Suma Y	12	12	12	36
	Suma Y ²	54	56	50	160
	Nepušači	2	5	3	
		2	3	6	
		5	4	6	
	Suma Y	9	12	15	36
Suma Y ²	33	50	81	164	
		36	45	54	135
		164	267	382	813

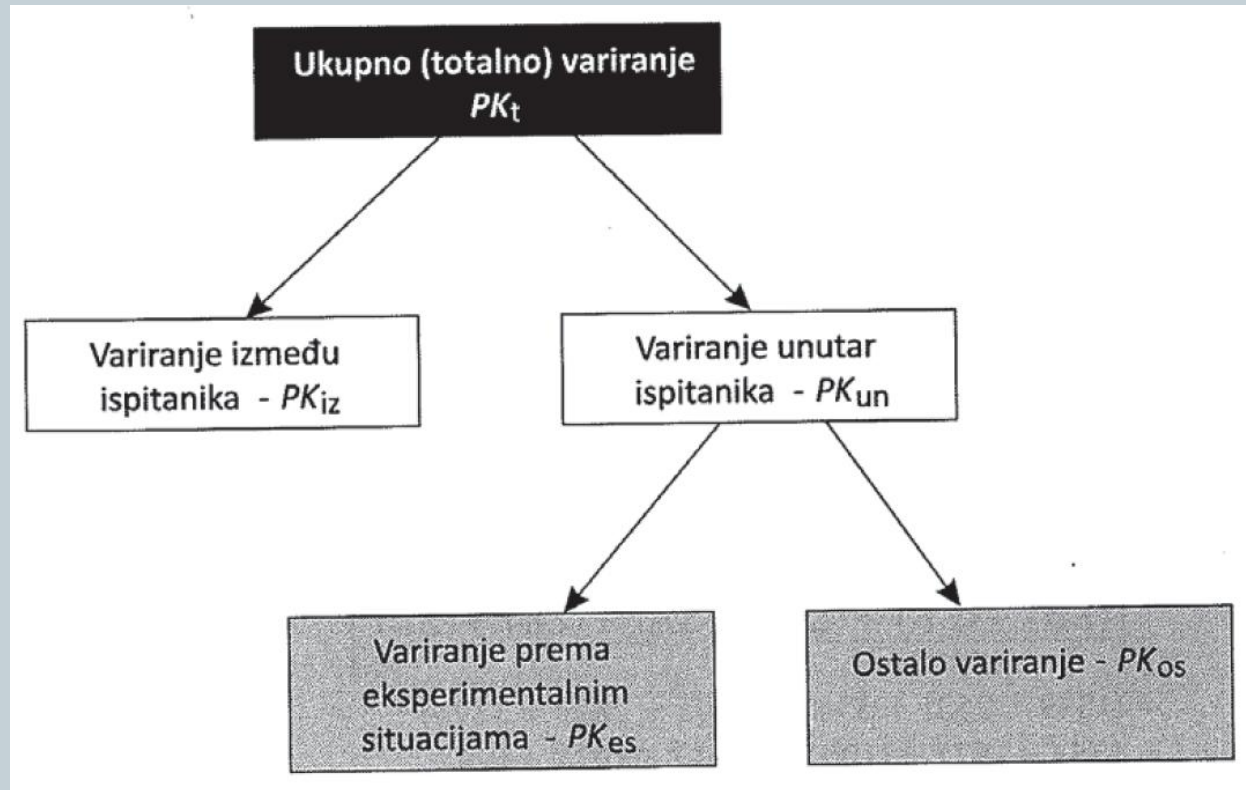
Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: disanje

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	84.000 ^a	8	10.500	3.500	.013
Intercept	675.000	1	675.000	225.000	.000
pušači	54.000	2	27.000	9.000	.002
starost	18.000	2	9.000	3.000	.075
pušači * starost	12.000	4	3.000	1.000	.433
Error	54.000	18	3.000		
Total	813.000	27			
Corrected Total	138.000	26			

a. R Squared = .609 (Adjusted R Squared = .435)

ANOVA (kod zavisnih uzoraka)

Primjer 3

Jedan proizvođač igračka želio je da ustanovi da li boja neke igračke utiče na njenu atraktivnost, pa je na 4 uzorka od po 10-oro djece mjerio minute koliko se pojedino dijete zadržalo u igri tom igračkom. Dobio je sljedeće rezultate:

Crveni	Žuti	Zeleni	Plavi
1	2	2	5
2	3	4	3
5	6	2	1
7	3	1	2
6	2	2	1
1	8	3	3
2	7	4	4
2	5	1	2
4	6	3	3
4	8	2	1
34	50	24	25
156	300	68	79

Primjer 3

ANOVA

Minuti

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	43.475	3	14.492	4.448	.009
Within Groups	117.300	36	3.258		
Total	160.775	39			

Šta nakon završenog računa ANOVE?

Na narednom času naučićemo više o post-hoc testovima...